

מפגש מס' 26

דף למנחה

ספר שופטים י'-י"ד

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

פרק י' - שופטים קטנים; השעבוד לעמון

פרק י"א - מינוי יפתח ומלחמתו בבני עמון; סיפור בת יפתח

פרק י"ב - מלחמת יפתח ובני אפרים; שופטים קטנים

פרק י"ג - התגלות המלאך למנוח ואשתו, והולדת שמשון

פרק י"ד - שמשון והאשה מתמנה

סיפור שמשון ממשיך גם בפרקים טו-טז, אותם נלמד בשבוע הבא.

לימוד מעמיק

דמותו של שמשון

סיפורו של שמשון הוא אחד הסיפורים הארוכים בספר, והוא גם ייחודי מאד בתוכנו, המתאר מעין 'גיבור-על' ישראלי. הקדשתו המיוחדת של שמשון וכוחו הפלאי מציבים רף גבוה של ציפיות, אך למעשה שמשון לא עומד בציפיות ולא פועל למימוש ייעודו. ננסה לברר מדוע, ומה משמעות הדבר לחיינו.

חלק א': ייעודו של שמשון

כאשר מלאך ה' מבשר לאשת מנוח על הריונה הצפוי והולדת הבן, הוא מוסיף גם הסבר הנוגע לייעודו: "כִּי נָזִיר אֶת־לְהֵימִים יִהְיֶה הַנֶּעֱר מִן הַבֶּטֶן וְהוּא יִחַל לְהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד פְּלִשְׁתִּים" (י"ג, ה).

אחת המחלוקות הבסיסיות בנוגע להבנת סיפור שמשון דנה בשאלה האם שמשון שמע מאמו על ייעוד זה. שאלה זו תשפיע על האופן בו נתייחס למעשיו של שמשון מעתה והלאה - האם הוא נוהג כך במודע על מנת לפגוע בפלשתים, או שמא בחירותיו האישיות המקריות הובילו אותו לכדי עימות בלתי נמנע?

כצעד ראשון, נעקוב אחרי אשת מנוח לביתה. נשים לב כיצד המקרא מאריך ומביא לפנינו ציטוט מלא של דבריה למנוח, החוזרים גם על דברי המלאך: "וַתֵּבֵא הָאִשָּׁה וַתֹּאמֶר לְאִישָׁהּ לֵאמֹר אִישׁ הָאֵלִים בָּא אֵלַי וּמְרָאָהוּ כְּמֶרְאָה מְלֹאךְ הָאֵלִים-לְהֵימִים נִזְרָא מֵאָד וְלֹא שָׂאֲלָתִיחוּ אֵי מִזֶּה הוּא וְאֵת-שְׁמוֹ לֹא הִגִּיד לִי. וַיֹּאמֶר לִי הִנֵּךְ הָרָה וְיִלְדֶתְךָ בֵּן וְעַתָּה אֵל תִּשְׁתִּי נִין וְשִׁכְרָ וְאֵל הַנְּאֻכִים כָּל-טְמֵאָה כִּי נָזִיר אֶת־לְהֵימִים יִהְיֶה הַנֶּעֱר מִן הַבֶּטֶן עַד יוֹם מוֹתוֹ" (י"ג, ז-ו).

במקרים כאלה, ניכרת דרישתו של המקרא להשוות בין הציטוטים ולבחון את ההבדלים ביניהם. אם נתמקד בחלקו האחרון, בולט חסרונה של בשורת היעוד 'והוא יחל להושיע את ישראל', כאשר במקומה הוסיפה אשת מנוח הבטחה שלא התקיימה 'נזיר א-להים יהיה הנער מן הבטן עד יום מותו'. כידוע, שמשון אבד את נזירותו עוד בחייו, כאשר נגזר שערו והוא נתפס בידי פלשתים.

כלומר, עוד בשלב הראשון נשכחה בשורת הייעוד של שמשון, ואפילו מנוח אביו לא שמע עליה. גם כאשר הרגיש מנוח בחסרונה, והעתיך לה' שישוב להגיד לו את 'משפט הנער ומעשהו', הוא זוכה לתגובה צוננת מן המלאך, שבעיקר חוזר על איסורי המאכל והמשתה אך את הייעוד אינו מזכיר.

שאלה למחשבה הייעוד שלנו

אשת מנוח קבלה נבואה מפורשת בדבר ייעודו של בנה, אך פספסה אותה או לא הבינה אותה כראוי. האם אנחנו מקבלים לפעמים רמזים לייעוד שלנו? כיצד ניתן להיות קשובים לרמזים אלה? כיצד היינו מגיבים אם הייעוד הזה היה מפחיד אותנו או "גדול עלינו"?

חלק ב': נוקם או מושיע?

בעקבות שכחת יעודו של שמשון, נוכל לתאר לעצמנו שמשון לא במהרה יקח על עצמו את תפקיד השופט. ואכן, כבר בפסוקי הולדתו ניתן לחוש בחסרון המטרה הלאומית: "וַיִּגְדַל הַנַּעַר וַיְבָרְכֵהוּ ה'. וַתִּחַל רוּחַ ה' לְפַעֲמוֹ בַּמַּחְנֶה-דָן בֵּין צִרְעָה וּבֵין אֲשֵׁתָאֵל" (י"ג, כד-כה)

ברכת ה' שורה על הנער שמשון, ורוח ה' מתחילה לשרות עליו בפעילות של כח והשראה. גם על עתניאל, גדעון ויפתח שרתה רוח ה', אך בניגוד אליהם, רוח ה' המפעמת בשמשון לא קשורה לפעולה למען העם או למלחמת צחון וישועה, אלא לאחר תיאור רוח ה' השורה עליו מופיעה פרשיה סתומה.

בהמשך, סיפורו של שמשון ממחיש נקודה זו ביתר שאת. שוב ושוב צולחת עליו רוח ה' אך שמשון משתמש בה לצרכיו האישיים בלבד. אמנם מספר פעמים הוא מתעמת עם הפלשתים, אך בכל פעם, רגע לפני שהוא פועל כנגדם, דואג שמשון להוסיף שורת מחץ שמבהירה את מניעיו האישיים - "נְקִיתִי הַפְּעַם מִפְּלִשְׁתִּים כִּי עָשָׂה אֲנִי עִמָּם רָעָה. (ט"ו, ג); "אִם תַּעֲשׂוּן כְּזֹאת כִּי אִם נִקְמְתִי בָכֶם וְאַחַר אֶחְדָּל" (ט"ו, ז); ואפילו ברגעיו האחרונים והמפורסמים, בתפילתו לה' להשיב את כוחו, הוא מבקש נקמה אישית: "וְאַנְקָמָה נִקַּם אַחַת מִשְׁתֵּי עֵינַי מִפְּלִשְׁתִּים" (ט"ז, כח).

מאפיין נוסף המתחקה אחר מניעיו של שמשון בסיפור, נמצא בשימוש הספרותי בפעלים 'רד' ו'עלה'. ירידותיו ועליותיו של שמשון אינן גיאוגרפיות, אלא מסמלות את מידת קרבתו ללאומיות ולמשפחתיות, כאשר הירידה מטה מנתקת אותו אט אט מן האחריות לסובבים אותו.

בתחילה 'יִוָּרֵד שְׁמֶשׁוֹן תְּמַנְתָּה' שם הוא מתנתק מעמו תוך מוכנות לשאת אשה 'מבנות הערלים'. (ראו בעניין זה את [פירוש האלשיר](#)). לאחר שגילו הרעים את החידה, 'יורד' שמשון בשנית כאשר במקום לפגוע ישירות במרעים שאיימו על אשתו החדשה, הוא בוחר להתמקד בצורך הפרטי להשיג את החליפות והסדינים להם התחייב - "וַיִּוָּרֵד אֲשָׁקְלוֹן וַיֵּךְ מֵהֶם שְׁלֹשִׁים אִישׁ וַיִּקַּח אֶת חֲלִיצוֹתָם וַיִּתֵּן חֲלִיצוֹת לַמְּגִידֵי הַחִידָה וַיַּחַר אָפוֹ וַיַּעַל בֵּית אָבִיהוּ" - ב'עליתו' משם חוזר שמשון אל חיק האחריות המשפחתית (אך לא הלאומית), ומשם הוא הולך לבקר את אשתו ומבצע שתי פעולות טרור - אחת על שנלקחה ממנו אשתו, ומאוחר יותר אחת על שריפת ביתה עליה. לבסוף מסתיים העניין במעין יאוש ותסכול, ושמשון 'יורד' נמוך ככל הניתן ומתבודד "וַיִּוָּרֵד וַיֵּשֶׁב בְּסַעֲרֵף סְלַע עֵיטָם".

כאשר שמשון מגיע למקום הכי נמוך, לא נשאר משם אלא לעלות, ואז מגיע הסיפור יוצא הדופן במעללי שמשון: הפלשתים מאיימים על בני יהודה במלחמה אם לא יסגירו להם את שמשון. ברור לנו שהיה בכוחו של שמשון לסרב למסור עצמו לבני יהודה, לברוח, ולהפקיר את בני עמו לחרב הפלשתים. אך שמשון בוחר סוף-סוף באחריות לאומית, והולך עם בני יהודה כשבוי על מנת להצילם. יתרה מכך, הוא מגלה רגישות מיוחדת ליחסי האחוה אתם, ודורש "הִשְׁבְּעוּ לִי פֶן תִּפְגְּעוּן בִּי אֲתֶם". (ט"ו, יב) (עוד על רעיון זה [ראה בפוסט מאת גרשון הכהן](#)). כך קורה שמשון 'מועלה' (שוב, גם באופן סמלי) על ידי בני יהודה ומביא עצמו לקרב הגדול ביותר שלו אל מול הפלשתים בתור מושיע ציבורי ולא רק כנוקם.

על מנת להדגיש לקוראים את חשיבות הסיפור הזה, בו שמשון לראשונה פועל כשופט בעל אחריות לאומית, בוחר הנביא להביא דווקא כאן את סיכום שנות הנהגתו של שמשון: "וַיִּשְׁפֹּט אֶת יִשְׂרָאֵל בִּימֵי פְּלִשְׁתִּים עֶשְׂרִים שָׁנָה" (ט"ז, כ).

למרות העלמת הייעוד המפורש להושיע את ישראל מיד פלשתים, שמשון נכנס לעימותים רבים אל מול הפלשתים, ופגע בהם קשות, עד שבסוף ימיו כונה על ידיהם: "שמשון אויבנו מחריב ארצנו ואשר הרבה את חללינו. (ט"ז, כד).

שאלה למחשבה

הייעוד שלנו

האם מימוש הייעוד האישי שלנו תלוי במוכנותנו לממש אותו, או שהוא יקרה מאליו? מה מקומה של הבחירה האישית של האדם בהשפעתה על מימוש עצמי מלא של חייו?

פסוק אחד בתחילת חייו מסביר כיצד הגיע שמשון בסופו של דבר למימוש חלקי של ייעודו: כאשר מתעקש שמשון לשאת אשה דוקא מבנות פלשתים למורת רוחם של הוריו, מגלה לנו הכתוב את המטרה הא-להית בהתרחשות - "וְאָבִיו וְאִמּוֹ לֹא יָדְעוּ כִּי מַדּוּ הָיָא כִּי תֵאָנָה הוּא מְבַקֵּשׁ מִפְּלִשְׁתִּים" (י"ד, ד). מפשטו של הפסוק עולה, כי למרות שמשון לא הכיר את יעדו ולא ידע לממש אותו בקרב מול פלשתים, סיבב ה' את חייו כך שיתערב באויבי העם ויבוא לידי עימות אתם.

אך פסוק זה גם היווה בסיס למפרשים רבים שהבינו מכאן שמשון עצמו, למרות שלא שמע במפורש על ייעודו, תכנן את צעדיו באופן שיצדיק פגיעה בפלשתים. לפי דבריהם, שמשון הבין מעצמו את ייעודו, וכיוון לרצון הא-להי להושיע מפלשתים:

מצודת דוד, שופטים י"ד, ד: מה' היא - ה' נתן זאת בלבו; כי תואנה - כי בדבר זה יהיה הוא מבקש מפלשתים עלילה להרוג בהם; **מושלים בישראל -** ואם הכה בהם בלא עלילה, היו הפלשתים חושבים שבני ישראל הסיתוהו והיו נוקמים מהם, מה שאין כן על ידי עלילה, כי אז יאמרו שמדעתו עשה.

רלב"ג, שם: והתחכם למצוא תואנה מפלשתים כדי שיוכל להכותם; ולזה בחר לקחת אשה מפלשתים, כי חשב שבזה האופן ישיג מבוקשו.

חלק ג': מקור כוחו של שמשון

ברור כי כוחו של שמשון הוא פלא מן הקב"ה. אך האם מדובר בפלא מאת ה' שאינו תלוי בשום דבר, או שמא הכח נובע מהתקיימותם של תנאים מסויימים, כגון שמירת הנזירות?

כאשר דלילה מתחקרת את שמשון על גבולות כוחו, ככל שהתנגדותו נחלשת, הולכות תשובותיו ומקרבות את דלילה לשערו: משבעה יתרים לחים (מספר המזכיר את שבע מחלפות ראשו) אל עבותים חדשים (חבלים קלועים המזכירים במראם את צמותיו העבות) ועד אריגה של שערו ממש ותקיעתו ביתד ארצה.

בד בבד ניתן לראות כיצד למרות שלא סר ממנו כוחו לגמרי, הולך כוחו של שמשון ונחלש מפעם לפעם - ממצבו הראשוני המתואר עוד בפרק ט"ז שם 'נמסו אסוריו' מעל ידיו, דרך עבותיה של דלילה שדרשו ממנו כוח כמשיכת ניתוק של חוט, עד לארג שערו שאינו נקרע או מתנתק כלל. לבסוף שמשון אכן מגלה את כל לבו, וחושף את סוד נזירותו כמקור כוחו.

עם זאת, למרות התחושה הברורה שהיתה לו כי מקור כוחו בנזירותו, ובעיקר בשערו, שמשון מאמין ומקווה כי לא זהו עיקר העניין, וכי ה' יושיע אותו גם בלי השיער. כאשר הוא מתעורר בפעם האחרונה לקול קריאתה של דלילה 'פלשתים עליך שמשון!', למרות שידע כי תגזור את שערו, מעיד הכתוב: "וַיִּקַּח מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אֵצֶל כְּפַעַם כְּפַעַם וַאֲנִיעַ וְהוּא לֹא יָדַע כִּי ה' סָר מֵעָלָיו." (ט"ז, כ). וכך מסביר רד"ק:

רד"ק שופטים ט"ז, כ: ...או פירושו 'והוא לא ידע' - ידע שסר ממנו כחו, אבל לא ידע כי ה' סר מעליו. כי חשב שאף על פי שסר ממנו כחו שיעזרהו האל בפעם הזאת שלא יפול ביד פלשתים.

שמשון לא מוכן לקבל כי כוחו תלוי בדבר טכני כל כך. הוא מאמין כי אם זהו כוח פלאי מה' - הרי שיכול ה' לסייע בידו אף ללא תנאי הנזירות. במבט לאחור, פשוט הוא לנו כבר מבשרות המלאך כי שמשון טועה - ישנו קשר ישיר בין נזירותו של שמשון לייעודו כמושיע ישראל - דבר המתבטא בכוחו. אך שמשון אינו יודע זאת. אמנם ברגעי הצורך, בעתות משבר הדורשות ממנו תגובה מהירה ויעילה, צולחת על שמשון רוח ה' ומפיחה את הכוח הדרוש לו. אך התנאי להשראת רוח ה' היה שמשון ישמור על נזירותו.

כשמשון גדל ומגלה את כוחו 'בין צרעה ובין אשתאול', הוא מניח שמדובר בהשגחה אישית. כאשר צמא למים לאחר הכאת הפלשתים בלחי, פותח שמשון את דבריו לה': "אִתָּה נָתַתְּ בְיָד עֲבָדְךָ אֶת הַתְּשׁוּעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת". ואומר על כך הספרי:

ספרי דברים ג', כד: יש שקראו עצמם עבדים, והקב"ה קראם עבדים; יש שקראו עצמם עבדים, והקב"ה לא קראם עבדים; ויש שלא קראו עצמם עבדים, והקב"ה קראם עבדים: ... שמשון קרא עצמו עבד, שנאמר (שופטים טו) 'אתה נתת ביד עבדך', והקב"ה לא קראו עבד.

שמשון קורא עצמו עבד ה' בניסיון לחפש הסבר לכוחותיו המיוחדים. בגלל העלמת הייעוד, שמשון לא מבין שהוא כלי בלבד, שקדושתו תלויה בהיותו נזיר לה' ושהוא נועד להושעה לאומית ללא זכות עצמית.

המתח הזה ממשיך עד ליומו האחרון של שמשון. לפני הסיפור האחרון מודגש: "וַיִּחַל שָׁעַר רֵאשׁוּ לְעִמְמַח כְּאִשֶּׁר גָּלַח" (ט"ז, כ"ב), מה שמכין אותנו לכך שגם כוחו של שמשון יחזור אליו - מספיק כדי להפיל בית שלם על אנשיו. אבל כשמשון מכין עצמו לפעולתו האחרונה, הוא לא סומך על גידול שער, אלא מתפלל לה' לישועה, שוב, בשם עצמו: "אֶ-דְנִי ה' זְכַרְנִי נָא וְחַזְקֵנִי נָא אֶךְ הַפְּעֵם הַזֶּה" (ט"ז, כח).

אולי בעקבות הבנת טעות זו והשפעתה על עוצמת ישועתו של שמשון, מתרגם התרגום המיוחס ליונתן את ברכתו של יעקב לזן בבראשית מ', יח (מתורגם לעברית):

ת"י בראשית מ', יח: לישועתך קייתי ה' - אָמַר יַעֲקֹב כִּדְּחַמָּא יַתְּגַדְעוּן בְּרַ יוֹאֲשׁ וַיִּתְּ שִׁמְשׁוֹן בְּרַ מְנוּחַ דְּקִימִין לְפִרוֹקִין לֹא לְפִוְרְקִינִי דְּגַדְעוּן אֲנָא מִסְכִּי וְלֹא לְפִוְרְקִינִי דְּשִׁמְשׁוֹן אֲנָא מוֹדִיק דְּפִוְרְקִנְהוּן פִּוְרְקוֹ דְּשַׁעְתָּא אֱלֹהִין לְפִוְרְקִנְךָ סְכִית וְאוֹדִיקִית יִי דְּפִוְרְקִנְךָ פִּוְרְקוֹ עֲלֵמִין:

אמר יעקב כאשר ראה את גדעון בן יואש ואת שמשון בן מנוח שקמים לישועה: 'לא לישועתו של גדעון אני מצפה ולא לישועתו של שמשון אני ממתין, שישועתן ישועת שעה, אלא לישועתך קייתי וצפיתי ה' שישועתך ישועת עולם'

הטעות של שמשון היתה ביצירת ניתוק בין מקור כוחו - ה' - לבין תכלית מעשיו ונקמתו בפלשתים. הישועה לה מצפה יעקב היא ישועה מלאה המחברת את ה' המושיע לתכליתה של הישועה ובכך מחזיקה אותה לעד.

שאלה לדיון

בעיון זה ראינו שמשון לא היה מודע לייעוד שלו, ולכן השתמש בכוחו המיוחד לצרכיו האישיים ולא לשליחות המיועדת לו - הושעת עם ישראל.

בעקבות העיון בדמותו של שמשון נוכל לחשוב קצת על עצמנו: מהם הכוחות המיוחדים שה' נתן לנו? האם אנחנו מפתחים אותם? כיצד נדע מה הייעוד שלנו, לשם מה ניתנו לנו כוחותינו המיוחדים? ומהו האיזון הנכון בין השימוש האישי בכוחות שניתנו לנו, לבין השימוש בהם לצורך הכללי?

סיכום

ראינו כי בעקבות חוסר תשומת לב, אבדה בשורת היעוד הלאומית של שמשון, ובעקבות זאת תפישתו את כוחו ומעשיו נשארה במישור הפרטי האישי: שמשון מתערב בפלשתים וממקד את פעולותיו בנקמות אישיות, ומיחס את רוח ה' השורה עליו לזכות פרטית. באופן זה ממשיך שמשון את ההדרדרות המתוארת בספר שופטים מן

האחריות הלאומית כללית אל השבטיות והפירוד. האופן בו מחמיץ שמשון את יעודו ואת חובתו בחייו מהווה מעין משל לעם ישראל בתקופת השופטים, ששוכח את חובתו לה' ולאומה, ופועל מתוך אינטרסים אישיים לרווחתו ולנוחותו. עוד על הקשר בין כשלונו של שמשון לכשלון העם ראה ב**פוסט של הרב אמנון בזק**.

להרחבה

[דף לימוד של "מתן על הפרק", לפרקים יג-יד](#)
[דף לימוד של "מתן על הפרק", לפרקים טו-טז](#)
[שיעור מאת פרופ' אוריאל סימון: שמשון - מושיע בעל כרחו](#)
[שיעור מאת הרב איתמר אלדר: שמשון הגיבור - האומנם שופט בישראל?](#)
[שיעור מאת הרב חיים נבון: שמשון - שופט או גיבור](#)
[שיעור מאת הרב אליעזר קשתיאל: ירידה לצורך עליה](#)
[פוסט מאת הרב יואל בן נון: מה שלימדה אותנו אשת מנוח](#)
[פוסט מאת גרשון הכהן: גם סכסוך גם שליחות](#)

הקדמה לקראת השבוע הבא

בשבוע הבא נעסוק בסיפור פסל מיכה ובסיפור פילגש בגבעה ונסכם את הלימוד בספר שופטים.